

26.8.2004

725/4/03

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Leila Andersin

LAINVASTAINEN MENETTELY TOIMEENTULOTUEN TAKAISINPERINNÄSSÄ

1 KANTELU

A arvosteli 21.3.2003 päivätyssä kirjeessään Kalajoen kaupungin sosiaalitoimiston menettelyä toimeentulotukiasiassaan. A:n mukaan toimeentulotukea oli peritty takaisin liikaa ja hänen saamansa kohtelu oli ollut nöyryyttävää.

Vastineessaan Kalajoen perusturvalautakunnan antamaan selvitykseen A totesi kantelunsa kohdistuvan perusturvalautakuntaan. Hän arvosteli lautakuntaa siitä, että se ei ollut perustellut päätöstään hänen oikaisuvaatimukseensa. Hänen mielestään toimeentulotuen takaisinperintä rikkoo jopa perustuslakia.

- - -

3 RATKAISU

3.1 Sosiaalitoimen menettely toimeentulotuen takaisinperinnässä

Perustuslain 19 §:ssä säädetään oikeudesta sosiaaliturvaan. Säännöksen mukaan jokaisella, joka ei kykene hankkimaan ihmisarvoisen elämän edellyttämää turvaa, on oikeus välttämättömään toimeentuloon ja huolenpitoon. Säännöksessä jokaiselle perusoikeutena turvattu oikeus välttämättömään toimeentuloon on tarkoitettu toissijaiseksi ja se tulee sovellettavaksi vasta, jos henkilö ei kykene hankkimaan välttämätöntä toimeentuloaan omalla toiminnallaan tai saa sitä muista sosiaaliturvajärjestelmistä tai muiden henkilöiden huolenpidolla.

Oikeutta välttämättömään toimeentuloon turvataan voimassa olevassa lainsäädännössä lähinnä toimeentulotuella, jonka myöntämisestä säädetään toimeentulotukilaissa. Kyseisessä laissa on säädetty myös mahdollisuudesta toimeentulotuen takaisinperintään tuossa laissa säädetyin perustein. Toimeentulotuen takaisinperintä ei näin ollen ole sellaisenaan ristiriidassa perustuslain kanssa. Perustuslaissa jokaiselle turvattu välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi on kuitenkin tärkeätä, että lain säännöksiä toimeentulotuen myöntämisessä ja takaisinperinnässä noudatetaan tarkoin.

Saadun selvityksen mukaan A:lle viranhaltijapäätöksillä 15.11.2002, 25.11.2002, 23.1.2003, 29.1.2003 ja 10.2.2003 myönnetty toimeentulotuki, yhteensä 645,79 euroa, perittiin takaisin. Perinnästä luovuttiin 117,42 euron osalta, joten lopullinen peritty määrä oli 528,37 euroa.

Päätöksissä 15.11.2002, 29.1.2003 ja 10.2.2003 mainittiin, että myönnetty tuki peritään takaisin odotettavissa olevasta Kansaneläkelaitoksen etuudesta. Minulla ei ole aihetta puuttua näihin päätöksiin.

Sen sijaan päätöksissä 25.11.2002 ja 23.1.2003 ei päätetty takaisinperinnästä vaan mainittiin ainoastaan, että myönnetty tuki otetaan huomioon seuraavan kuukauden toimeentulotukea myönnettäessä. Asiakirjoista saadun tiedon mukaan 25.11.2002 ja 23.1.2003 myönnettyt tuet tosiasiallisesti perittiin takaisin Kansaneläkelaitoksen A:lle maksamista etuuksista.

Toimeentulotuesta annetun lain (jäljempänä toimeentulotukilaki) 19 §:n mukaan toimeentulotukea saa periä takaisin vain lain 4 luvussa säädetyin perustein. Mainitun luvun 20-23 §:ssä on säädetty toimeentulotuen takaisinperinnän perusteista, edellytyksistä ja esteistä, takaisinperinnästä päättämisestä sekä takaisinperinnästä odotettavissa olevasta etuudesta. Lain 20 §:n 1 momentista käy ilmi, että toimeentulotuen takaisinperinnästä on päätettävä sen myöntämisen yhteydessä. Nähdäkseni aiemmin suoritetun toimeentulotuen huomioiminen tulona uutena tuen määräytymisen ajanjaksona on asiakkaan kannalta verrattavissa tuen takaisinperintään.

Sosiaalivakuutuksen alaan kuuluvien etuuksien kohdalla (esimerkiksi asumistukilain 19 § mukaan) on takaisin perittävän etuuden kuittaaminen myöhemmin maksettavasta etuudesta tietyissä tilanteissa mahdollista. Tällöin sekä takaisinperintä että kuittaaminen ovat kuitenkin lakiin perustuvia. Toimeentulotukilakiin ei sisälly säännöksiä mahdollisuudesta kuitata maksettua toimeentulotukea myöhemmin myönnettävästä toimeentulotuesta.

Edellä esitetyn perusteella katson, että Kalajoen sosiaaliviranomaisten menettely huomioida myönnetty toimeentulotuki tulona myöhemmin myönnettävässä tuessa ei ollut lakiin perustuvaa. Lisäksi katson sosiaaliviranomaisten menetelleen lainvastaisesti, kun ne perivät takaisin toimeentulotuet, joiden takaisinperinnästä ei ollut päätetty tukien myöntämisen yhteydessä. Kyseiset tuet on sittemmin päätetty maksaa A:lle takaisin viranhaltijapäätöksellä 8.6.2004.

3.2

Perusturvalautakunnan päätöksen perustelut

A haki perusturvalautakunnalta oikaisua viranhaltijan 15.1.2003 tekemään päätökseen, jonka mukaan toimeentulotukea ei myönnetty. Perusteluna viranhaltijapäätöksessä oli se, että hakijalle oli jo myönnetty laskelman osoittaman vajeen mukaisesti tukea tammikuulle 2003, eikä perusteita harkinnanvaraisen toimeentulotuen myöntämiselle ollut. A toi oikaisuvaatimuksessaan esiin sairaudestaan johtuvan vaikean taloudellisen tilanteensa ja totesi, ettei tule toimeen viranomaisten normien mukaisilla tuloilla.

Lautakunnan päätöksen valmisteluosassa todettiin, että A oli tammikuun aikana hakenut lisää toimeentulotukea neljä kertaa ja että hänelle oli myönnetty toimeentulotukea yli laskelmanormien sekä harkinnanvaraisena että ennaltaehkäisevänä tukena.

Perusturvajohtajan esitys lautakunnalle oli, että se pitäisi voimassa viranhaltijapäätöksen. Perusturvalautakunta hyväksyi päätösehdotuksen.

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa. Asianmukaiseen käsittelyyn kuuluu oikeus saada perusteltu päätös.

Kantelussa mainittujen tapahtumien aikana voimassa olleen hallintomenettelylain 24 §:n mukaan päätös oli perusteltava ilmoittamalla sen perusteena olevat pääasialliset tosiseikat sekä säännökset ja määräykset. Hallintomenettelylaki kumottiin 1.1.2004 voimaan tulleella hallintolailalla, jonka 45 §:n mukaan päätös on perusteltava. Perusteluissa on ilmoitettava, mitkä seikat ja selvitykset ovat vaikuttaneet ratkaisuun sekä mainittava sovelletut säännökset.

Viranhaltijapäätöksestä kävivät ilmi ne tosiseikat, joihin se perustui. Perusturvalautakunnan päätöksen valmisteluosassa oli selostettu oikaisuvaatimusta. Lautakunta pysytti viranhaltijapäätöksen. Näin ollen perusturvalautakunnan päätös oli käsitykseni mukaan riittävästi perusteltu.

3.3

Kohtelu

A:n kertoman mukaan hän koki sosiaalitoimessa saamansa kohtelun olleen nöyryyttävää. Vastineessaan hän kertoi sosiaalityöntekijöiden olleen ystävällisiä ja kohdelleen häntä hyvin, mutta A:n mukaan jossain vaiheessa "sukset menivät ristiin".

Perusturvalautakunnan selvityksen mukaan A:n toimeentulotukihakemukset oli käsitelty asianmukaisesti. Häntä ja hänen avopuolisoaan oli kohdeltu moitteettomasti ja A:n asiointi oli sosiaalitoimen näkökulmasta sujunut pääsääntöisesti ongelmitta ja ystävällisessä hengessä.

A ei yksilöinyt kantelussaan sitä, millä tavoin kohtelu oli ollut hänen mielestään nöyryyttävää. Lisäksi hänen kantelussaan ja vastineessaan kertomansa kokemukset hänen sosiaalitoimessa saamastaan kohtelusta ovat ristiriitaiset. Asiassa ei siis ole selvityksen perusteella näyttöä siitä, että A:n kohtelu olisi ollut epäasianmukaista. Totean kuitenkin, että sosiaalihuollon asiakkaalla on lain mukaan oikeus saada laadultaan hyvää sosiaalihuoltoa ja hyvää kohtelua.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.1 esittämäni käsityksen Kalajoen sosiaalitoimen menettelyn lainvastaisuudesta toimeentulotuen takaisinperinnässä sekä aiemmin myönnetyn toimeentulotuen huomioimisesta tulona sosiaalitoimen tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän Kalajoen perusturvalautakunnalle jäljennöksen tästä päätöksestäni.